

Casia ZAHARIA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

MANUAL DE LIMBA GERMANĂ DE TRAIAN BRATU ȘI KARL KURT KLEIN

În octombrie 1860, Mihail Kogălniceanu, ministrul Culturii și Instrucției publice, cere domnitorului Al. I. Cuza să decreteze organizarea definitivă a Universității din Iași. Ca urmare domnitorul promulgă decretul de întemeiere a primei Universități românești. Învățați de faimă au pus bazele acestei universități. În marea lor majoritate s-au bucurat de o formare occidentală, adesea germană. În 1905 este emis decretul de înființare a catedrei de germanistică, pe primul post de conferențiar fiind numit, la 1907, Traian Bratu, fost student la Berlin și care în 1916 devine titularul catedrei pe care o va conduce până în 1940, inclusiv pe parcursul celor două mandate de rector al universității. Cel mai apropiat colaborator îi este Karl Kurt Klein, specialist în tradițiile culturale ale germanilor din România și director al Bibliotecii Centrale Universitare.

Manualele editate de Traian Bratu și Karl Kurt Klein în 1935 sunt alcătuite după noua programă analitică aprobată de minister în același an. Bratu însă era preocupat cu mult timp înainte de predarea limbilor străine și se ghidează în alcătuirea manualelor pe urmărirea unor principii expuse în conferințele „Cu privire la învățământul limbilor străine în școlile secundare”, conferințe susținute la Iași în 1916. El prezintă aspecte legate de învățarea limbilor străine în școlile noastre în urma experienței sale ca profesor de limba latină și germană.

Un punct important îl reprezintă reforma învățământului din 1898, care aduce multe schimbări de ordin administrativ, dar și metodic. În ceea ce privește limbile străine se renunță la metoda gramaticală „întrucât ucide și spiritul și dragostea pentru limba respectivă și încarcă cu o muncă istovitoare fără nici un folos” (Bratu: 1916, p. 9) și se introduce metoda naturală întrucât „nu obosește spiritele cu abstracțiuni nefolositoare și neînțelese, nici cu reguli fără de duh.” (Bratu: 1916, p. 8) Din păcate pentru limba germană, rezultatele nu au fost pe măsura așteptărilor, astfel încât Traian Bratu, cu experiența sa, încearcă să aducă echilibru, arătând că nici o metodă folosită unilateral și fără pricepere nu va da roade. La alcătuirea

acestor manuale de limbă germană Bratu a ajuns în urma constatării faptului că reforma de la 1898 a făcut multe schimbări majore, dar nu s-a ocupat de profesori și manuale. Primele cărți au fost concepute în pripă, iar profesorii care au crescut cu metoda gramaticală, care este mai ușor de predat, nu au fost instruiți pentru metoda nouă. T. Bratu este de fapt de părere că nu metoda e problema, ci modul în care era aplicată metoda gramaticală, iar eliminarea gramaticii și a învățării limbii latine a fost o mare greșală, ale cărei consecințe încep să apară: „căci oricărui om cu dragoste de neam trebuie să i se strângă inima de durere, când constată nivelul cultural atât de scoborât al majorității absolvenților gimnaziilor și liceelor noastre. (...) iar limba germană, atât de indispensabilă oricărui om cult, (...) de asemenea nu dă rezultatele dorite, ci e mai mult groază pentru elevi și o ocazie mai mult de a perde fără folos timp și muncă.” (Bratu: 1916, p. 27) Astfel, din cauza faptului că metoda naturală nu poate fi aplicată întocmai în orice școală, Traian Bratu îndeamnă la o metodă intermediară, în urma căreia elevul să dobândească cunoștințe solide și variate, care să nu rămână abstracte.

Nici măcar metoda directă, pură, pe care a experimentat-o la Berlin nu pare a fi una de succes în orice condiții. Se pleacă de la limba vorbită, vie, imitată și reprodusă de elev, fără reguli, dar rezultatul este unul amăgitor. Pe lângă faptul că poate fi aplicată la 5-6 elevi deodată – deci nerealistă în școli – și în ciuda unui progres vizibil în timp scurt în ceea ce privește conversația, metoda lui Berlitz nu dă autonomie elevului, neînvățându-l să lucreze singur, fiind greu de aplicat în școala secundară și la o clasă numeroasă.

Traian Bratu, ca și Rudolf Steiner, asemuiește evoluția organismului uman de la naștere până la maturitate cu evoluția spirituală, sufletească. Educatorul trebuie să țină seamă de „hrana” potrivită stării de dezvoltare a sufletului. La început sunt poveștile, ca mai apoi, prin tot mai multă muncă, asimilarea noilor cunoștințe să ducă la orientarea în viață. Așa cum se trece de la alimente ușoare la altele mai greu digerabile, individul – cu ajutorul educatorului – va trece de la concret la abstract. Doar digerând / gândind se poate ajunge la un alt nivel al dezvoltării, astfel încât individul să poată atinge (cu ajutorul inteligenței) un alt nivel al asimilării. Orice lucru în exces, fie că e vorba de alimentație sau de informație, ceea ce nu poate fi asimilat de organism, și păstrat ca fiind folositor, poate duce chiar la îmbolnăviri fizice sau psihice.

Făcând această asemănare, T. Bratu scoate în evidență faptul că: „pregătirea specială pentru o carieră în viață e rezervată școlilor speciale, pe când școala secundară are menirea înainte de toate să formeze oameni, oameni, cari să fie și înzestrați cu o cultură generală îndestulătoare.” (Bratu: 1916, p. 57)

Pentru a ajunge la acest stadiu, T.Bratu e însă de părere că e indispensabilă cunoașterea gramaticii și sintaxei unei limbi, căci exact acest aspect face diferența între un portar sau chelner al unui hotel și omul cult. Și mergând mai departe cu asemanarea aparatului digestiv cu evoluția intelectuală, însușirea gramaticii supune creierul la o muncă din ce în ce mai grea, pentru a putea ajunge în cele din urmă la deprinderea gândirii abstracte. Analizând programa de la 1908, T. Bratu constată că doar la limba germană „gramatica se va trata într’o măsură suficientă pentru priceperea exactă a cuprinsului, stăruindu-se asupra formelor într’adevăr necesare în vorbire și scrierea simplă.” (Bratu: 1916, p. 64) Cu toate acestea, Bratu constată că „e introdusă cu cea mai mare sfială în programe, parc’ar fi obiect de contrabandă sau o rămașiță a trecutului, de care nu te poți debarasa cu totul.” (Bratu: 1916, p. 65) Una dintre cele mai mari greșeli a fost lipsa de unitate. El crede cu tărie că „gramatica e necesară ca mijloc pentru a învăța o limbă”, iar dacă reușim să o folosim ca mijloc pentru înțelegerea și învățarea unei limbi străine, ne mai rămâne doar să fim capabili să facem o lecție „cu oarecare duh și vioiciune, care să nu se înnămolească în prea multe reguli”. (Bratu:1916, p.70) Gramatica trebuie predată câte puțin, aparent întâmplător, dar de fapt după un plan bine gândit, legându-se și ajungând în cele din urmă la aceea unitate. Totul are nevoie de timp și din nou putem să punem în paralel realitatea corpului uman care are nevoie de o zi pentru digestie, deci și asimilarea noțiunilor noi va necesita timp de fixare, având grijă să nu confundăm predarea cu asimilarea. De aceea se va reveni sistematic, combinând și folosind cunoștințele dobândite și la alte discipline. În plus față de celelalte limbi străine, elevii care învață germană vor învăța încă din primul an și scrierea gotică.

O concluzie ar fi că „nici unul din mijloacele predării să nu fie exagerat, nici întrebuințat prea unilateral ca rețetă miraculoasă, bună de aplicat oricând, ci toate mijloacele să fie aplicate cât mai des, ca să se obțină viață și varietate.” (Bratu: 1916, p. 102)

Bratu introduce în toate manualele sale gramatica, deoarece are credința că „o cunoaștere sigură a gramaticii și sintaxei e indispensabilă

pentru învățarea în școala secundară a unei limbi străine, indispensabilă și pentru cultura elevilor”. (Bratu: 1916, p. 107) Menirea școlii secundare era de a pune bazele culturii generale, pentru ca mai apoi tânărul să poată clădi mai departe la universitate sau școli academice. Drept urmare și limbile străine trebuiau predate astfel încât să nu lipsească baza științifică. Totuși învățarea pe de rost a unor reguli nu poate lipsi în ceea ce privește limba germană. De exemplu: substantivul trebuie învățat împreună cu genul acestuia și forma de plural, iar Bratu e de părere că se poate aduce la clasă chiar o paralelă cu limba latină, dar nu foarte des, ci să constituie mai degrabă „condimentul lecțiunei”. Un aspect care lui Traian Bratu nu îi scapă niciodată este persoana cărăia i se adresează profesorul. Căci este foarte important să ținem seamă de „momentul și mediul, vrâsta și calitatea elevilor, puterea lor de receptivitate” (Bratu: 1916, p. 117)

Manualele claselor secundare trebuie să țină seama unul de altul, selecția textelor să fie bine făcută, încât să aibă în vedere și îmbogățirea elevilor cu cunoștințe noi, cu toate că Bratu nu îmbrățișează ideea parcurgerii mai multor fragmente din marii autori, fiind de părere că astfel se fărâmițează operele și elevii nu vor mai înțelege stilul unui autor. De aceea recomandă parcurgerea în particular a câte unei opere de-a lungul anului școlar, pentru ca astfel elevul să termine școala știind măcar 5-6 opere clasice. Lectura este baza ciclului superior. Asta în ideala situație în care elevul vine cu cunoștințe temeinice de gramatică și sintaxă, pentru a se putea dedica lecturii în clasele superioare.

Probemele cu care ne confruntăm în zilele noastre se pare că au mai apărut în istorie, astfel încât Bratu se vede nevoit să afirme: „căci astăzi elevii din cursul superior adesea voesc, dar nu mai au putință să repare cele ce au fost neglijate în cursul inferior, iar profesorul face adesea ce poate cu elevii dați, nu ceea ce ar fi dorit și ar voi.” (Bratu: 1916, p. 127).

În Biblioteca Centrală Universitară din Iași am găsit pentru clasa a III-a și a IV-a secundară variantele de manuale prelucrate de Hermine Pilder-Klein, apărute în 1942 și am putut constata că autoarea a păstrat întru totul metoda și structura folosită inițial de cei doi autori. A introdus însă texte adaptate vremii, evitând descrieri de călătorii cu poștalionul într-o epocă în care se putea deja zbura de la București la Berlin.

Manualele pentru clasele V-VIII au apărut toate în 1935 și au drept autori pe Traian Bratu și Karl Kurt Klein. Așa cum s-a menționat în prefața primelor

două (clasa a V-a și a VI-a), principiile după care s-au ghidat în alcătuirea acestor manuale sunt cele prezentate în Conferințele de la Iași din 1916.

În prefața manualului de clasa a V-a se dau și indicații foarte clare pentru profesori: cum trebuie să parcurgă acest manual și pe ce trebuie să pună accent la oră. Manualul de clasa a VI-a prezintă în prefață faptul că în acest an elevii vor primi mai multe reguli gramaticale, pe care le vor găsi adunate la sfârșitul manualului. În rest, manualele celor două clase (a V-a și a VI-a) au o structură asemănătoare, fiind împărțite în patru capitole: I. Materia anului; II. Bucăți de citire; III. Elemente de gramatică (cl. a V-a)/ Gramatica practică a limbii germane (cl. a VI-a); IV. Vocabular. Pentru ambele clase acele „Bucăți de citire” nu intră în materia obligatorie, ci sunt pentru „elevi mai harnici”. Fiecare lecție, după bucată de lectură, are scoase cuvintele noi cu tot cu formele de bază și traducere, după care apar „Germanismele”, adică traducerea expresiilor din text și apoi exercițiile. Uneori apar într-un chenar care atrage atenția și indicații referitoare la aspecte de gramatică, fonologie sau vocabular.

Începând cu manualul de clasa a VII-a putem observa o schimbare radicală: bucățile de lectură sunt mult mai ample și cu o tematică istorico-literară (prevăzută de programa analitică), iar unele cuvinte noi apar doar la sfârșit într-un Glosar, dar elevii vor fi nevoiți să folosească și dicționarul, mai ales pentru a putea face exercițiile de traducere. Lexicul este unul variat prin introducerea tematicilor grupate în trei capitole: I. Deutsches Leben im Lauf der Jahrhunderte; II. Männer und Mächte; III. Aus Natur und Geisteswelt. Gramatica este reluată și aprofundată prin intermediul traducerilor și exercițiilor recapitulative care apar la sfârșitul anumitor lecții.

Manualul de clasa a VIII-a este unul complex, dificil, care ține cont, în primul rând, de maturitatea elevului, punând accentul pe valorile etice. Totuși autorii au venit și aici în sprijinul elevilor, adăugând în Glosar expresiile noi, care nu se regăsesc în dicționarele de buzunar. Manualul este împărțit în trei capitole: I. Tätiges Leben; II. Dichter und Denker; III. Sittliche Mächte, capitolul al doilea fiind cel cerut de programă, profesorul având libertatea de a parcurge, sau nu, și celelalte două capitole, în funcție de nivelul clasei și interesul arătat de elevi. Exercițiile de traducere de la fiecare lecție vin să întregască cultura generală și să precizeze anumite probleme de etică. Autorii sunt însă realiști și precizează în prefață că „dacă nivelul clasei nu va fi destul de ridicat (...) profesorul va putea simplifica și modifica

acel text în așa fel, încât, (...) conformația textului să fie acomodată forțelor de care dispune clasa.” (Bratu; Klein: 1935d, p.5)

Caracteristic celor patru manuale sunt indicațiile atât în germană, cât și în română și folosirea în aceeași lecție a scrierii cu litere latine, dar și gotice. În cele patru manuale avem aceleași tipuri de exerciții: de traducere din română în germană, exerciții de gramatică, de alcătuit rezumate, de răspuns la întrebări pe marginea textului. Lexicul fiecărui manual se bazează pe lexicul deja învățat în anul anterior, de aceea apar periodic exerciții recapitulative. În fiecare volum avem lecturi dedicate „elevilor mai harnici”.

În final, citez o parte din concluziile lui Bratu din Coferința de la Iași în 1916 și din prefața ultimului Manual.

„Mult se cere de la profesor. El trebuie să cunoască bine și adânc materia pe care o predă și să lucreze în continuu pentru a-și aprofunda cunoștințele; pe lângă aceasta trebuie să aibă entuziasm pentru acea materie, credință în ea, căci numai prin aceasta ajunge comunicativ și e în stare să provoace dragoste și din partea elevilor; apoi i se cere să aibă cultură generală cât mai intensă, care să fie bine armonizată în individualitatea lui sufletească. Fără de acestea profesor bun nu poate fi închipuit.” (Bratu: 1916, p. 131)

„Căci să nu se uite un lucru: Legiuitorii croesc prin legi drumul, pe care trebuie să mergem spre progres, armata la nevoie ne deschide cu sabia căile, care ne duc spre ideal, dar atât legiuitorii și cei chemați să aplice legile lor, cât și ostașii prin mâinile noastre trec, din mâinile noastre ies în viață, și neamul nostru îi va avea astfel, cum îi vom forma noi.” (Bratu: 1916, p. 134)

„Ne-am silit să dăm cărți care să servească învățării limbii germane, ca elevii să aibă la îndemână o armă de o eficacitate extraordinară în lupta pentru cultură și în învățământul de specializare care-i așteaptă, deci în lupta pentru existența lor, în același timp ca să se aleagă cu o îmbogățire a minții și sufletului lor prin materialul ales din literatura germană. Am căutat să contribuim la formarea unor suflete care să corespundă așteptărilor și nădejdelor ce punem în generațiile ce vin după noi. Cărțile noastre nu pot căpăta viață decât cu ajutorul profesorilor, duhul lor nu poate găsi drumul către sufletul elevilor decât în măsura în care profesorii și-l vor însuși și prin muncă vor căuta să-i netezească calea.” (Bratu; Klein: 1935d, p. 5)

BIBLIOGRAFIE:

- BRATU, Traian; KLEIN, Karl Kurt (1935a): *Limba germană. Clasa a V-a secundară*, București, Editura Cartea Românească.
- BRATU, Traian; KLEIN, Karl Kurt (1935b): *Limba germană. Clasa a VI-a secundară*, București, Editura Cartea Românească.

- BRATU, Traian; KLEIN, Karl Kurt (1935c): *Limba germană. Clasa a VII-a secundară*, Bucureși, Editura Cartea Românească.
- BRATU, Traian; KLEIN, Karl Kurt (1935d): *Limba germană. Clasa a VIII-a secundară*, Bucureși, Editura Cartea Românească.
- CORBEA-HOIȘIE, Andrei (1997): *Hochschulgermanistik in Iași. Die Bilanz eines dreifachen Anfangs*, în G.Guțu, Sp. Stănescu (ed.): *Beiträge zur Geschichte der Germanistik in Rumänien I*, București.
- FASSEL, Horst (1993): *Deutschunterricht in Jassy (1830-1992)*, Tübingen.
- PILDER-KLEIN, Hermine (Hg)(1942): Traian Bratu; Karl Kurt Klein, *Manual de limba germană. Clasa a III-a secundară*, Bucureși, Editura Cartea Românească.
- PILDER-KLEIN, Hermine (Hg)(1942): Traian Bratu; Karl Kurt Klein, *Manual de limba germană. Clasa a IV-a secundară*, Bucureși, Editura Cartea Românească.

**GERMAN LANGUAGE TEXT-BOOK
BY TRAIAN BRATU AND KARL KURT KLEIN**

Abstract: In 1935, Traian Bratu together with Karl Kurt Klein edited a series of German language textbooks for grades V-VIII of the secondary cycle. They complied with the analytical curriculum approved in June 1935, but were guided by the methodical principles presented by Bratu in the conferences held in Iași (1916) "Regarding the teaching of foreign languages in secondary schools".

Keywords: *German language, textbook, school.*